

UZAKTAN EĞİTİMDE ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER AYLAKLIK DAVRANIŞLARI VE SEBEPLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

AN INVESTIGATION ON PROSPECTIVE TEACHERS' CYBERLOAFING BEHAVIOURS
DURING DISTANCE EDUCATION, AND THEIR REASONS (THE CASE OF KİLİS 7
ARALIK UNIVERSITY, FACULTY OF ISLAMIC SCIENCES)

ALİ GÜNGÖR

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ, KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ DİN EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI
ASSİSTANT LECTURER, UNIVERSITY OF KİLİS 7 ARALIK FACULTY OF THEOLOGY DEPARTMENT
RELİGİOUS EDUCATION
KİLİS, TURKEY

aligungor@kilis.edu.tr

 <http://orcid.org/0000-0002-7655-4021>

 <http://dx.doi.org/10.46353/k7auifd.995427>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types
Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received
14 Eylül / September 2021

Kabul Tarihi / Accepted
22 Aralık / December 2021

Yayın Tarihi / Published
Aralık / December 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season
Aralık / December

Atıf / Cite as
Güngör, Ali, "Uzaktan Eğitimde Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık Davranışları ve Sebepleri Üzerine Bir İnceleme: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği [An Investigation on Prospective Teachers' Cyberloafing Behaviours During Distance Education, and Their Reasons (The Case of Kilis 7 Aralık University, Faculty of Islamic Sciences)]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology 8/2 (Aralık/December 2021): 517-548.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi - Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey.

ilahiyatdersisi@kilis.edu.tr

UZAKTAN EĞİTİMDE ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER AYLAKLIK DAVRANIŞLARI VE SEBEPLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ¹

Öz

2019 yılında ortaya çıkan Covid-19 pandemisi ile birlikte hem dünyada hem de ülkemizde bütün kademelerde eğitimler online yapılmaya başlamıştır. Online eğitim, eğitimin sürdürülebilmesi ve öğrenme kayıplarının engellenmesi yönüyle iyi bir imkân olmakla beraber bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu yeni eğitim durumları, öğrencilerin arkadaş ortamlarından uzak ve uzun süre ekran başında kalmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda internet bağımlılığı ve derslerde internetin dışı amaçlarla kullanılması (siber aylaklık) eğitim ortamlarında internet kullanımının olumsuz etkileri arasında gösterilmektedir. Siber aylaklık, ders saatleri içerisinde, öğrencilerin interneti ders ile ilgisi olmayan işler için kullanma eğilimi veya davranışı olarak tanımlanmaktadır. Akıllı telefon olarak tanımlanan cihazların yaygınlaşmasıyla birlikte, yüz yüze eğitimdeki dersler esnasında telefonların amaç dışı kullanıldığı ile ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır. Pandemi sürecinde derslerin çoğunluğunun online yapılması, bu tür öğrenme ortamlarında siber aylaklık davranışlarının bilinmesini de gerektirmiştir. Pandemi döneminde diğer eğitimler gibi öğretmenlerin adaylık eğitimleri de uzaktan olmuştur. Bu araştırmada öğretmen adaylarının uzaktan eğitim dersleri sırasındaki siber aylaklık davranışlarının ve sebeplerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Akbulut, Dursun, Dönmez ve Şahin (2016) tarafından geliştirilen *Siber Aylaklık Davranışları Ölçeği* ve araştırmacı tarafından hazırlanan siber aylaklık sebeplerini belirlemeye yönelik açık uçlu sorulardan oluşan bilgi formu kullanılmıştır. Araştırma, tarama modelinde yapılmıştır. Katılımcılar, derslerin uzaktan eğitimle yapıldığı 2020-2021 öğretim yılında, bir devlet üniversitesinin Din eğitimi öğretmeni yetiştiren İslami İlimler Fakültesinde öğrenim görmekte olan, farklı cinsiyet, başarı durumu ve sınıf düzeyindeki 187 öğrenciden oluşmaktadır. Anket uygulaması yapılmadan önce *Siber Aylaklık Ölçeği*ni geliştiren akademisyenlerden ve anket uygulamasının yapılacağı üniversitenin etik kurulundan gerekli izinler alınmıştır. 10 öğrenci ile anketin ön uygulaması yapılmış ve alınan dönütlere göre açık uçlu sorularda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Pandemi şartlarından dolayı öğrencilere anket uygulaması elektronik ortamda yapılmıştır. 200 öğrenciden veri alınmış ancak yapılan elemeler sonunda, bazı sorulara cevap vermeyen 13 öğrenci değerlendirme dışı bırakılmış ve değerlendirmeye alınan katılımcı öğrenci sayısı 187 olarak belirlenmiştir. Verilerin analizi SPSS 25. programıyla yapılmıştır. Ayrıca siber aylaklık sebeplerini belirlemeye yönelik sorulan, açık uçlu soruların cevaplarından elde edilen verilerin analizinde, içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi sonucunda oluşturulan kod ve kategoriler, bir alan uzmanı araştırmacı ile karşılaştırmalı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın geçerliğini sağlamak için, toplanan veriler ayrıntılı olarak raporlanmış ve sonuçlara nasıl ulaşıldığı bütün aşamaları ile açıklanmıştır. Ayrıca sonuçlar bu konuda daha önce yapılan benzer araştırma sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmen adaylarının *Siber Aylaklık Ölçeğinden* aldıkları toplam puan ortalamalarının *çok düşük* düzeyde olduğu belirlenmiştir. *Siber Aylaklık Ölçeği* alt boyutlarındaki puan ortalamalarına bakıldığında ise *Paylaşım* alt boyutunun *düşük* ve sırasıyla *Durum güncelleme*, *İçerik erişimi*, *Alışveriş* ve *Oyun/Bahis* alt boyutlarının *çok düşük* düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının siber aylaklık toplam puanlarında cinsiyet, not ortalaması, mezun olu-

¹ Bu çalışma Kilis 7 Aralık Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu tarafından 23.03.2021 tarihinde onaylanmıştır.

nan okul türü ve sınıf düzeyi değişkenleri açısından anlamlı bir fark olmadığı sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar içerik analizi yoluyla değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonunda siber aylaklık sebeplerinin; öğrenciden, öğreticiden, uzaktan eğitim uygulamasından ve dış faktörlerden kaynaklanan sebepler olarak dört kategori altında toplandığı tespit edilmiştir. Öğrenciden kaynaklanan siber aylaklık davranışlarının, can sıkıntısı, merak, dersi sevmeme, motivasyon eksikliği, eğlenme isteği, internet bağımlılığı ve iki işi birden yapacağına inanma gibi sebeplerle yapıldığı belirlenmiştir. Öğrencilerin dersten verim alamaması, öğretmenin öğretim yöntemi ve öğrencileri aktif olarak derse katamaması gibi sebeplerin öğrencilerin dersten sıkılmasına ve ders dışı internet ortamlarına yönelmelerine sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin uzaktan eğitime girdikleri internet sitesinde yaşanan bazı teknik sorunlar, ders esnasında internete bağlı oldukları için arkadaşlarından gelen bildirimler ve öğretmenin kendilerini yüz yüze eğitimde olduğu gibi görmemesinin siber aylaklık davranışı yapmalarında etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Uzaktan Eğitim, Öğretmen adayı, Siber aylaklık, İslami İlimler Fakültesi Öğrencileri.

AN INVESTIGATION ON PROSPECTIVE TEACHERS' CYBERLOAFING BEHAVIOURS DURING DISTANCE EDUCATION, AND THEIR REASONS (THE CASE OF KILIS 7 ARALIK UNIVERSITY, FACULTY OF ISLAMIC SCIENCES)

Abstract

With the COVID-19 pandemic that emerged in 2019, educational activities started to be conducted online at all education levels all around the world as well as in our country. Although distance education has offered the chance to prevent learning losses and to continue education, the fact that students of all ages are away from their friends and stay in front of a screen for a long time has resulted in some problems. Moreover, internet addiction and the use of the internet for other purposes outside the classroom, that is cyberloafing, are among the negative effects of the internet use in educational settings. Cyberloafing is defined as students' tendency or behaviour to use the internet for purposes that are not related to the course during class hours. Stemming from the widespread use of the internet especially in mobile phones, cyberloafing behaviours have often been encountered during the lessons held in face-to-face education, and many studies have been conducted on this issue in recent years. The reason for the need to know how the cyberloafing behaviours develop is the fact that the majority of the courses have been taught via distance education since the beginning of the pandemic. This study, therefore, aimed to determine the prospective teachers' cyberloafing behaviours during online lessons and their reasons. For this purpose, the "Cyberloafing Behaviour Scale" developed by Akbulut, Dursun, Dönmez, and Şahin (2016) in addition to an information form prepared by the researcher and consisting of open-ended questions to explore the causes of cyberloafing. The research was conducted as a survey, involving 187 students of different genders, achievement statuses and grade levels, studying at the Faculty of Islamic Sciences, which trains Religious Culture and Ethics teachers in a state university in the 2020/21 academic year, when the courses were taught via distance education. Prior to the survey, necessary permissions were obtained from the academics who developed the "Cyberloafing Scale" and the ethics committee of the university where the survey would be conducted. The preliminary study of the survey was carried out with 10 students and necessary corrections were made

in the open-ended questions according to the feedback received. Due to the pandemic conditions, the questionnaires were administered to the students electronically. Data were obtained from 200 students, but at the end of the eliminations, 13 students who did not answer some questions were excluded, and 187 students were involved as participants. The data collected were uploaded to the SPSS Statistics 25 in order to perform statistical analyses. The content analysis method was used for analysing the data obtained from the responses to the open-ended questions asked to identify the causes of cyberloafing. The codes and categories were created comparatively with a field expert researcher as a result of the content analysis. In order to ensure the validity of the research, the collected data were reported in detail and the way the results were reached was explained in all stages. In addition, the results were compared with the results of previous similar studies on this subject. The results of this study showed that the total mean scores of the prospective teachers from the "Cyberloafing Scale" were at a 'very low' level. The analysis of the mean scores of the sub-dimensions of the "Cyberloafing Scale" indicated that the scores for the sub-dimension of 'Sharing' was 'Low', whereas the sub-dimensions of 'Real-time updating', 'Accessing online content', 'Shopping', and 'Gaming/Gambling' were found 'Very low', respectively. In conclusion, no significant difference was found in the cyberloafing-related total scores of the prospective teachers in terms of gender, grade point average, type of high school, and grade level variables. The student responses given to the open-ended questions were evaluated through content analysis, upon which the reasons for cyberloafing were grouped under four categories such as the reasons emanated from students, instructors, distance education application, and other external factors. Depending on data, cyberloafing behaviours originated by students were found to depend on such reasons as boredom, curiosity, disliking the lesson, lack of motivation, desire to have fun, internet addiction, and believing that they can do two things at the same time. It has also been concluded that the reasons such as the students' inability to achieve efficient learning during the lesson, the teachers' teaching methods and inability of actively involving the students in the lesson cause the students to feel bored of the lesson and turn to the extracurricular internet environments. It is also understood that some technical problems experienced by students on the website where they go online for distance education, the notifications they receive from their friends as they are connected to the internet during the lesson, and the fact that teachers do not see them unlike in face-to-face education influence their cyberloafing behavior.

Keywords: Religious education, Distance Education, Prospective Teachers, Cyberloafing, Students of the Faculty of Islamic Sciences.

GİRİŞ

Gelişim teknolojilerindeki gelişmeler hayatın her alanını etkilemektedir. İnternete erişim imkanlarının artması birçok alanda insanların işlerini kolaylaştırmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu araştırmalarında internet kullanım oranı bir önceki yıla göre 4 puanlık artışla, 2020 yılında %79,0 olarak belirlenmiştir. Evden İnternete erişim imkanı ise %90,7'ye ulaşmıştır.² İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte insanlar,

² "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması".

hem kamu kurumlarının hem de özel kurumların sanal ortamlarda sağladıkları bir çok hizmetten, zamandan tasarruf sağlayarak düşük maliyetlerle yararlanabilmektedir. Bunlardan en önemlisinin de eğitim hizmeti olduğu söylenebilir. Ülkemizde 4.195.744 öğrenci açık öğretim, 79.523 öğrenci ise uzaktan eğitim yoluyla yükseköğretimden yararlanmaktadır.³

2019 yılında ortaya çıkan Covid-19 pandemisi ile birlikte hem dünyada hem de ülkemizde bütün kademelerde eğitimler online yapılmaya başlamıştır. Online eğitim, eğitimin sürdürülebilmesi ve öğrenme kayıplarının engellenmesi yönüyle iyi bir imkan olmakla beraber bazı sorunları da beraberinde getirmiştir.⁴ Bu yeni eğitim durumları öğrencilerin arkadaş ortamlarından uzak ve uzun süre ekran başında kalmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda internet bağımlılığı ve derslerde internetin ders dışı amaçlarla kullanılması (siber aylaklık) eğitim ortamlarında internet kullanımının olumsuz etkileri arasında gösterilmektedir.⁵ Siber aylaklık ya da sanal kaytarma; çalışanların iş saatlerinde kurumun internetini özel işlerinde kullanması ve internette verimsiz zaman harcama olarak tanımlanmaktadır.⁶ Bu tanımlama mobil internet kullanımının yaygınlaşmadığı dönemde yapıldığı için siber aylaklık davranışı, işyerlerindeki kurum interneti kullanımı ile sınırlandırılmıştır.

Kalaycı,⁷ iş ortamları ile ilgili yapılan siber aylaklık tanımlamalarından hareketle, eğitim için bir tanım yapma gereği duymuş ve siber aylaklığı, “öğrencilerin ders saatleri içerisinde, interneti ders ile ilgisi olmayan işler için kullanma eğilimi ve/veya davranışı” olarak tanımlamıştır. Ancak Kalaycı'nın eğitim faaliyetleri için yaptığı siber aylaklık tanımının da sadece öğrenciyi dikkate aldığı ve okul yöneticisi ve öğretmenler gibi diğer eğitim paydaşlarını tanım dışında bıraktığı görülmektedir.

Yukarıdaki tanımlarda yer alan bazı sınırlamaları kaldırarak ve gittikçe yaygınlaşan uzaktan eğitim etkinlikleri ile birlikte sınıf kavramındaki anlam genişlemesini de dikkate alarak eğitimde siber aylaklık için şöyle bir tanımlama yapılabilir: Eğitimde siber aylaklık, eğitim çalışanlarının veya öğrencilerin eğitim ortamlarında iş/ders esnasında interneti amacı dışında kullanma davranışıdır.

³ YÖK, “<https://istatistik.yok.gov.tr> Erişim, 08/05/2021”.

⁴ Emin Karip, “COVID-19: Okulların Kapatılması ve Sonrası”.

⁵ Çağdaş Ümit Yazgan - Ahmet Faruk Yıldırım, “Üniversite Gençliğinde İnternet Bağımlılığı ve Derslerde Siber Aylaklık Davranışları”, *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 8 (Özel Sayı) (2020), 5-23.

⁶ Vivien K. G. Lim, “The it way of loafing on the job: Cyberloafing, neutralizing and organizational justice”, *Journal of Organizational Behavior* 23 (2002), 677.

⁷ Esin Kalaycı, *Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Davranışları ile Öz Düzenleme Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 14.

Siber aylıklık etkinlikleri sosyopsikolojik bir değişken olan *bilişsel kapılma* kavramı ile de ilişkilendirilmektedir.⁸ Bilişsel kapılma, “*bireyin tüm dikkatinin yalnızca bir cisim tarafından tüketilmesi durumu*”,⁹ “*teknoloji kullanımı esnasında kişilerin yaşadıkları derin bağlılık durumu*”¹⁰ olarak tanımlanmaktadır. Siber aylıklık, “*bireyin herhangi bir işle meşgulken, daha çekici, eğlenceli, özgür ve baştan çıkarıcı olan dijital cihazlara ve platformlara doğru odağının kayması durumu*” olarak ifade edilen, *dijital çelinme*¹¹ kavramıyla da yakından ilişkilidir.

Yapılan araştırmalar öğrencilerin farklı sebeplerle siber aylıklık davranışları sergilediğini ortaya koymuştur. Bir araştırmada ders esnasında internette ders dışı gezinmenin internet bağımlılığından kaynaklandığı ve siber aylıklık davranışı ile bu bağımlılık arasında ilişki olduğu ifade edilmiştir.¹² Ayrıca öğretmen adaylarının siber aylıklık davranış düzeylerini belirlemeye yönelik araştırmalar da yapılmıştır. Tatlı¹³ tarafından yapılan araştırma sonucunda öğretmen adaylarının ders sırasında *nadir* siber aylıklık yaptıkları, yapılan siber aylıklık davranışlarının ise genellikle sosyal ağlara ve haber sitelerine girme şeklinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Ders sırasında cep telefonu ile ilgilenme ve internete girme sıklığı arttıkça öğretmen adaylarının siber aylıklık düzeylerinin de arttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında kazanılan davranışların mesleği uygulamada da etkili olacağı düşünülebilir. Zira yapılan bir araştırma sonucunda öğrencilerin derslerde yaptıkları siber aylıklık davranışları ile günlük yaşamlarında internette yaptıkları davranışların benzerlik gösterdiği belirtilmiştir.¹⁴ Ayrıca öğretmenlerin ders sırasında siber aylıklık/sanal kaytarma davranışı gösterdikleri ile ilgili araştırmalar da bulunmaktadır.¹⁵ Öğretmen adaylarının ders ortamlarında

⁸ Öznur Tanrıverdi - Feride Karaca, “Ergenlerin Demografik Özelliklerine Göre Bilişsel Kapılma ve Siber Aylıklık Etkinlik Düzeylerinin İncelenmesi”, *Addicta: The Turkish Journal on Addiction* 5 (2018), 285-315.

⁹ Fatih Arıkan - Hasan Özgür, “Öğretmen Adaylarının Siber Aylıklık ve Bilişsel Kapılma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21/2 (2019), 865.

¹⁰ Tanrıverdi - Karaca, “Ergenlerin Demografik Özelliklerine Göre Bilişsel Kapılma ve Siber Aylıklık Etkinlik Düzeylerinin İncelenmesi”, 287.

¹¹ Adile Aşkım Kurt vd., “Dijital Çelinme: Bir Kavram Çalışması”, *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama* 11/1 (2021), 51.

¹² Yazgan - Yıldırım, “Üniversite Gençliğinde İnternet Bağımlılığı ve Derslerde Siber Aylıklık Davranışları”.

¹³ Yusuf Tarık Tatlı, *Öğretmen Adaylarının Siber Aylıklık Davranışları ve Nedenlerinin İncelenmesi* (Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

¹⁴ Kalaycı, *Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylıklık Davranışları ile Öz Düzenleme Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 55.

¹⁵ Mesude Ekici, *Öğretmenlerin Okullarda Siber Kaytarma Davranışlarına İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri (Pamukkale ve Merkezefendi İlçeleri Örneği)* (Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri En-

siber aylaklık davranışları göstermeleri, bu davranışlarını öğretmen olduk-tan sonra kendi iş ortamlarına da yansıtabileceklerini akla getirmektedir.

Covid-19 pandemisi süreciyle birlikte üniversiteler online eğitim uygulamasına geçmiştir.¹⁶ Bu geçişle birlikte, öğrencilerin bilgisayar başında ve internette kalma sürelerinin de doğal olarak artışlar meydana gelmiştir. Uzaktan eğitimde öğretmen gözetimi yüz yüze eğitime göre daha az etkili olacağından, öğrencilerin öğrenmede kendi sorumluluklarını daha fazla üstlenmeleri, öğrenme süreçlerine daha aktif katılmaları ve başarılı olabilmeleri için iç denetim odaklı hareket etmeleri gerekmektedir.

Yükseköğretim öğrencileri ve öğretmen adayları için, yüz yüze eğitimde siber aylaklık davranışları farklı sebeplerle ve çeşitli düzeylerde gözlem-lenen bir durumken,¹⁷ acaba online eğitime geçilmesi, öğrencilerin sınıf ortamından, öğretmen gözetiminden uzakta ve internetle daha fazla baş başa kalması, ders dışında başka şeylerle uğraşma davranışlarını nasıl etkilemiştir. Her ne kadar din eğitimi bilimcileri tarafından uzaktan eğitim uygulamaları konusunda bazı çalışmalar yapılmış olsa da¹⁸ Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) ve İmam Hatip Lisesi (İHL) meslek dersleri öğretmen adaylarının hem yüz yüze eğitimde hem de uzaktan eğitimdeki siber aylaklık davranış düzeyleri ve sebeplerini belirlemeye yönelik bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Yükseköğretim sisteminde din eğitimi öğretmeni sadece İlahiyat/İslami ilimler fakültelerinde yetiştirilmektedir. Bu araştırmanın problem cümlesini “İslami ilimler fakültesinde eğitim gören öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde siber aylaklık sergileme dü-zeyleri nedir ve onları bu davranışa yönlendiren sebepler nelerdir?” sorusu

stitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020); Mustafa Serkan Günbatar vd., “Öğretmenlerin Siber Aylaklık Düzeyleri İle Mobil Bağımlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 2018, 32-37.

¹⁶ YÖK, “<https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/04-uzaktan-egitim-ve-yks-ertelenme-sine-iliskin.pdf> (Erişim Tarihi:29/07/2021)”.

¹⁷ Arıkan - Özgür, “Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık ve Bilişsel Kapılma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”; Berrin Doğusoy vd., “Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık Davranışlarının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 28/3 (20 Mayıs 2020), 1321-1332; Deniz Gezgin - Fırat Sarsar, “Böte Bölümünde Öğrenim Gören Öğrencilerin Siber Aylaklık Nedenlerine Ait Görüşleri: Bir Karma Yöntem Çalışması”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 24/1 (2020), 243-256.

¹⁸ Yasin Yiğit, “Öğrencilerin Dijital Ortamlar Üzerinden Yapılan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerine Yönelik Tutumları (Sivas Zara İlçesi Örneği)”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (25 Haziran 2021), 187-204; Muhammet Fatih Genç - Süleyman Gümrükçüoğlu, “Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Bakışları”, *Turkish Studies* 15/4 (2020), 403-422; Muhammet Fatih Genç vd., “Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim Gören Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Bakışları”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 21/1 (2021), 71-97; Muhammed Ali Yazıbaşı vd., “Covid-19 Pandemi Sürecinde İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi Öğretim Elemanları ve Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sistemi ile İlgili Tecrübelerinin Değerlendirilmesi Üzerine Nicel Bir Araştırma”, *Ulum* 4/1 (2021), 231-264; Yusuf Aydın vd., “Yüksek Öğretimde Uzaktan Eğitimin İmkanı ve Karşılaşılan Problemler: Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/4 (2021), 1141-1159.

oluşturmaktadır. Bu ana problemde hareketle aşağıdaki sorulara da cevap aranacaktır:

1- DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde siber aylaklık sergileme düzeyleri nedir?

2- DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde siber aylaklık sergileme düzeyleri cinsiyet, mezun olunan okul, sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

3- DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmen adaylarını uzaktan eğitimde siber aylaklık davranışına götüren sebepler nelerdir?

1.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, katılımcıları, veri toplama araçları ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

1.1.Araştırmanın Deseni

Öğretmen adaylarının siber aylaklık davranışı sergileme düzeyleri ve siber aylaklık yapma sebepleri konusundaki görüşlerinin tespitini amaçlayan bu araştırma, tarama modeline göre yapılmıştır. Siber aylaklık düzeylerinin tespiti için siber aylaklık ölçeği ile veri toplanmıştır. Siber aylaklık sebeplerini öğrenmek için ise açık uçlu sorular sorulmuştur. Dolayısıyla araştırma verileri karma yöntemle hem nicel hem de nitel olarak elde edilmiş ve analiz edilmiştir. Araştırmada karma araştırma yöntemi desenlerinden biri olan yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Bu desen, nicel ve nitel aşamaları araştırma sürecinde eş zamanlı olarak uygulanmasını esas almaktadır.¹⁹ Araştırmanın nicel ve nitel verileri aynı anket formuyla aynı zamanda toplandığı için bu desen tercih edilmiştir.

1.2. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcılarını, 2020-2021 öğretim yılında Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesinde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. 200 öğrenciden veri alınmış ancak yapılan elemeler sonunda, bazı sorulara cevap vermeyen 13 öğrenci değerlendirme dışı bırakılmıştır. Dolayısıyla değerlendirmeye alınan katılımcı öğrenci sayısı 187 olarak belirlenmiştir. 1000'in altındaki küçük nüfuslarda %30'luk örneklem yeterli görülmektedir.²⁰ Katılımcı özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

¹⁹ John W. Creswell - Vicki L. Plano Clark, *Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi*, çev. Selçuk Beşir Demir - Yüksel Dede (Anı Yayıncılık, 2015), 79.

²⁰ Zehra Keser Özmandar, "Örnekleme Yöntemleri ve Örneklem Süreci", *Eğitim Yönetiminde Araştırma* (Ankara: Pegem Akademi, 2018), 104.

Örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerin biri olan ölçüt örnekleme yöntemi²¹ esas alınmıştır. Katılımcı seçiminde esas alınan ölçüt, araştırma amacına dayalı olarak 2020-2021 öğretim yılında, derslerini uzaktan eğitimle alan, sınıf düzeyleri farklı kız ve erkek, İslami İlimler Fakültesi öğrencileri olarak belirlenmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kişisel Özellikleri

Özellik	Grup	f	%
Sınıf	1.Sınıf	56	29,9
	2.Sınıf	43	23,0
	3.Sınıf	51	27,3
	4.Sınıf	37	19,8
Okul türü	Anadolu Lisesi	76	40,6
	İmam Hatip Lisesi	100	53,5
	Meslek Lisesi	9	4,8
	Fen/Sosyal Bil. Lisesi	2	1,1
Not ortalaması	0-50 Puan	3	1,6
	51-60 Puan	3	1,6
	61-70 Puan	40	21,4
	71-80 Puan	82	43,9
	81-90 Puan	58	31,0
	91-100 Puan	1	0,5
Cinsiyet	Kadın	158	84,5
	Erkek	29	15,5
Toplam		187	100,0

Tablo 1'e göre, katılımcıların yarıdan fazlası İmam Hatip Lisesi mezunudur. İslami İlimler Fakültesi için bu normal karşılanacak bir durumdur. Katılımcıların çoğunluğu (%65,3), 61-80 puan not ortalamasına sahiptir. Katılımcıların büyük çoğunluğu kadın öğrencilerden oluşmaktadır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama araçları; öğrenci kişisel bilgi formu, *Siber Aylaklık Ölçeği* ve öğrencilerin derslerde siber aylaklık yapma nedenlerini

²¹ Hasan Şimşek - Ali Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 140.

belirlemeye yönelik açık uçlu soruların yer aldığı mülakat formu olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılacak, *Siber Aylaklık Ölçeğini* geliştiren yazarlardan kullanım izni ve Kilis 7 Aralık Üniversitesi Etik Kurulundan 23/03/2021 tarih ve 2021/08 sayılı karar ile uygulanma izni alınmıştır. Akabinde ölçek, 26/03/2021 ile 30/04/2021 tarihleri arasında elektronik ortamda uygulanmıştır. Ölçek formunda, katılımın gönüllülük esasına göre olduğu, anketin sadece bilimsel araştırma için kullanılacağı, madde sayısı, tahmini cevaplama süresi, katılımcının kimliğini ortaya çıkaracak özel bilgiler istenmediği ve cevapların nasıl verileceği gibi konuları içeren açıklamalar yer almıştır. Böylelikle öğrencilerin rahat cevap vermeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Akbulut ve arkadaşları tarafından geliştirilen *Siber Aylaklık Ölçeği* 5'li Likert tipinde, 30 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddeleri katılımcılar tarafından *hiçbir zaman* (1), *nadiren* (2), *arasıra* (3), *genellikle* (4), ve *her zaman* (5) şeklinde dereceleme seçenekleri ile değerlendirilmektedir. Ölçeğin alt boyutları; *Paylaşım* (1-9. maddeler), *Alışveriş* (10-16. maddeler), *Durum güncelleme* (17-21. maddeler), *İçerik erişimi* (22-26. maddeler) ve *Oyun / Bahisden* (27-30. maddeler) oluşmaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.95 olarak belirtilmiştir.²² Araştırmamız çerçevesinde Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı yine 0.95 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca ölçeğin alt boyutlarının Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları ise; *Paylaşım* alt boyutu 0.89, *Alışveriş* alt boyutu 0.90, *Durum güncelleme* alt boyutu 0.89, *İçeriğe erişimi* alt boyutu 0.89 ve *Oyun/Bahis* alt boyutu 0.84 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değerler ölçeğin *oldukça güvenilir* olduğunu göstermektedir.²³ Bu araştırmada veri setine uygun faktör yapısını belirlemek için bakılan Kaiser-Meyer- Olkin (KMO) değeri 0.901 olarak çıkmıştır. Bu değer 0.7 ve üzerinde çıkması *iyi* olarak değerlendirilmektedir.²⁴ Ayrıca Bartlett testi değeri ($p=0.000$ $p<0.05$) olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, öğrencilerinin siber aylaklık sergileme düzeylerini belirlemek için ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Araştırma amacına yönelik daha teferruatlı bilgilere ulaşmak için öğrencilere, ders esnasında başka internet sitelerine gitme sebeplerini belirlemeye yönelik açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu soruların cevapları içerik analizi yöntemiyle analiz edilerek araştırma bulguları zenginleştirilmiştir.

²² Yavuz Akbulut vd., "In search of a measure to investigate cyberloafing in educational settings", *Computers in Human Behavior* 55 (2016), 616-625.

²³ Abdullah Can, *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019), 391.

²⁴ Can, *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, 325.

1.4. Verilerin Analizi

Elektronik ortamda toplanan veriler SPSS 25. programına aktarılarak analiz edilmiştir. Açık uçlu soruların analizi ise içerik analizi yoluyla yapılmıştır.

Söz konusu verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla Kolmogorov Smirnov normallik testi yapılmış ($p=0.000$ $p<0.05$), çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri (2,255-5,868 arası) bulunmuştur. Hem Kolmogorov Smirnov testinde p değerinin 0.05'den küçük çıkması hem de çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin -1.96 ile +1.96 aralığı dışında olmasından dolayı verilerin normal dağılım göstermediği kabul edilmiştir.²⁵

Örneklemin, ölçekten aldıkları puan ortalamaları ($\bar{x}$) ve standart sapma (ss) değerleri hesaplanmış ve bazı değişkenlere bağlı olarak ölçek puanlarında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını belirlemek için ikili gruplarda nonparametrik testlerden Mann Whitney U, ikiden fazla gruplarda Kruskal Wals testleri ile hesaplamalar yapılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın geçerliğini sağlamak için, toplanan veriler ayrıntılı olarak raporlanmış ve sonuçlara nasıl ulaşıldığı bütün aşamaları ile açıklanmıştır. Ayrıca sonuçlar bu konuda daha önce yapılan araştırma sonuçları ile karşılaştırılmıştır.²⁶ Siber aylaklık ölçeği sonuçları 5.00-1.00=4.00 puanlık bir genişliğe dağılmışlardır. Bu genişlik beşe bölünerek öğretmen adaylarının siber aylaklık düzey aralıkları belirlenmiştir. Buna göre; 1.00-1.79 puan aralığı, *çok düşük*, 1.80-2.59 *düşük*, 2.60-3.39 *orta*, 3.40-4.19 *yüksek* ve 4.20-5.00 arası *çok yüksek* olarak değerlendirilmektedir.

Nitel veriler, iki alan uzmanı araştırmacı tarafından analiz edilmiştir. İçerik analizi için öncelikle iki araştırmacı ayrı ayrı kodlama yapmış daha sonra birlikte yapılan değerlendirmede kodlamalar birleştirilmiştir. Nitel verilerdeki örnek katılımcı ifadeleri aynen verilmiştir. İfadelerin sonuna katılımcı özellikleri kısaca yazılmıştır. Örnek olarak; (**Ö20-3, Kadın, 71-80, İmam Hatip Lisesi**) ifadesinde, ilk sıradaki sayı katılımcı sırasını, ikinci sıradaki sayı katılımcının sınıf düzeyini, üçüncü sıradaki ifade cinsiyetini, dördüncü sıradaki sayı aralığı başarı puan ortalamasını ve beşinci sıradaki ifade, katılımcının mezun olduğu okul türünü belirtmektedir. Açık uçlu sorulardan elde edilen katılımcı ifadeleri aynen alınmış ancak ele alınan kategoriyle ilgili önemli yerlerin altı çizilerek daha belirgin hale getirilmiştir.

²⁵ Can, *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, 85,89.

²⁶ Şimşek - Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 291.

2. BULGULAR

Bu bölümde, öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde siber aylıklık sergileme düzeylerine ve siber aylıklık davranışlarının sebeplerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.1. Öğretmen Adaylarının Uzaktan Eğitimde Siber Aylıklık Sergileme Düzeylerine Yönelik Bulgular

Aşağıdaki tabloda öğretmen adaylarının *Siber Aylıklık Ölçeğinden* aldıkları puanlarla ilgili betimsel bulgular yer almaktadır.

Tablo 2. Siber Aylıklık Ölçeği ve Alt Boyutları ile İlgili Bulgular

Siber aylıklık ölçeği maddeleri		$\bar{x}$	ss	Düzyey
1.Boyut	Sanal ortamda ders işlenirken arkadaşlarımın sosyal ağ sayfalarını incelerim.	2,96	1,18	Orta
	Sanal ortamda ders işlenirken arkadaşlarımın paylaştığı içeriklere bakarım.	2,10	1,16	Düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken sosyal ağlarda içerik (yazı, fotoğraf, video vb.) paylaşıyorum.	1,82	1,09	Düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken paylaşılan eğlenceli videoları izlerim.	2,14	1,19	Düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken paylaşılan fotoğraflarda arkadaşlarımı etiketlerim	1,63	1,06	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken sosyal ağlarda durum güncellemesi yaparım.	1,60	1,02	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken paylaşılan fotoğraflara yorum yaparım.	1,40	0,90	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken ilgimi çeken paylaşımları beğenirim.	2,70	1,11	Orta
	Sanal ortamda ders işlenirken arkadaşlarımla mesajlaşıyorum.	1,72	1,04	Çok düşük
Birinci boyut genel ortalama: Paylaşım (Sharing)		2,00	,80	Düşük
2.Boyut	Sanal ortamda ders işlenirken alışveriş sitelerinden alışveriş yaparım.	1,42	0,96	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken fırsat sitelerini (Grupanya, Bonubon vb.) ziyaret ederim.	1,25	0,77	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken alışveriş sitelerini ziyaret ederim.	1,64	1,01	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken açık arttırma sitelerini (Gittigidiyor, e-bay vb.) ziyaret ederim	1,30	0,83	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken bankacılık işlemleri gerçekleştiririm.	1,51	0,92	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken ikinci el ilan sitelerini incelerim.	1,27	0,81	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlenirken iş ilanlarına bakarım.	1,22	0,71	Çok düşük

İkinci boyut genel ortalama: Alışveriş (Shopping)		1,37	,69	Çok düşük
3.Boyut	Sanal ortamda ders işlerken Tweet yazırım.	1,29	0,74	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlerken Tweet okurum.	1,63	1,02	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlerken beğendiğim bir tweeti yeniden yayınlıyorum (Retweet).	1,25	0,72	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlerken beğendiğim bir tweeti favorilerime eklerim (Favori).	1,39	0,91	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlerken çok konuşulan konulara (Trending topics) yorum yaparım.	1,45	0,92	Çok düşük
	Üçüncü boyut genel ortalama: Durum güncelleme (Real-time updating)	1,50	,80	Çok düşük
4.Boyut	Sanal ortamda ders işlerken internetten müzik indiririm.	1,44	0,91	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlerken internetten video izlerim.	1,58	1,05	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlerken internetten müzik dinlerim.	1,29	0,85	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlerken internetten video indiririm	1,32	0,79	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlerken ihtiyacım olan uygulamaları indiririm.	1,92	1,13	Düşük
Dördüncü boyut genel ortalama: İçerik erişimi (Accessing online content)	1,50	,80	Çok düşük	
5.Boyut	Sanal ortamda ders işlerken bahis sitelerini ziyaret ederim.	1,07	0,45	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlerken bahis oynarım.	1,07	0,45	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlerken spor sitelerine girerim.	1,15	0,55	Çok düşük
	Sanal ortamda ders işlerken çevrimiçi oyun oynarım.	1,20	0,71	Çok düşük
Beşinci boyut genel ortalama: Oyun / Bahis (Gaming/ gambling)	1,12	,45	Çok düşük	
N=187 Ölçeğin bütünü genel ortalama	1,55	,60	Çok düşük	

Tablo 2'de öğretmen adaylarının *Siber Aylaklık Ölçeğinden* aldıkları toplam puan ortalamalarının ($\bar{x}=1.55$) *çok düşük* düzeyinde olduğu görülmektedir. Buna göre Din eğitimi öğretmen adaylarının puan ortalamaları Sınıf, Fen Bilgisi, Okul Öncesi, Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Yabancı Dil öğretmenliği,²⁷ Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi (BÖTE) bölümü²⁸ ve Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümü²⁹ öğretmen adaylarıyla yapılan çeşitli araştırmalardaki puan ortalamalarından daha düşük çıkmıştır. Katılımcılarının %6,8'inin İlahiyat Fakültesi ve diğerleri başka fakültelerden öğrencilerden oluşan bir çalışmada³⁰ siber aylaklık davranışı ortalaması, ölçek ortalamasının altında, katılımcılarının %6,2 si

²⁷ Arıkan - Özgür, "Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık ve Bilişsel Kapılma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 870; Tatlı, *Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık Davranışları ve Nedenlerinin İncelenmesi*, 39.

²⁸ Gezgin - Sarsar, "Böte Bölümünde Öğrenim Gören Öğrencilerin Siber Aylaklık Nedenlerine Ait Görüşleri: Bir Karma Yöntem Çalışması", 248; Selma Şenel vd., "Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Seviyelerini Yordayan Faktörler", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 27/1 (2019), 101.

²⁹ Orhan Çınar - Zübeyr Cınıslı, "Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Siber Aylaklık Davranışları", *Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi* 10/1 (2018), 44.

³⁰ Yazgan - Yıldırım, "Üniversite Gençliğinde İnternet Bağımlılığı ve Derslerde Siber Aylaklık Davranışları", 17.

İlahiyat fakültesi öğrencilerinden oluşan başka bir araştırma da³¹ ise ölçek ortalamasının üstünde belirlenmiştir. Fakat söz konusu araştırmada fakülteler arası siber aylıklık düzeyi farkını ifade eden veriye yer verilmemiştir. Ayrıca Müzik, Resim, Sosyal Bilgiler, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü³² öğretmen adaylarıyla yapılan araştırma sonucunda siber aylıklık düzeyi ise bu araştırmamızın sonucuna benzer şekilde *düşük* çıkmıştır. Yukarıda bahsi geçen araştırmaların yüz yüze eğitimdeki siber aylıklık düzeyinin, araştırmamızda ise uzaktan eğitimdeki siber aylıklık düzeyinin ifade edildiğini gözden kaçırmamak gerekir.

Alt boyutlardaki puan ortalamalarına bakıldığında ise *Paylaşım* (Sharing) alt boyutunun ($\bar{x}=2,00$) *düşük* ve sırasıyla *Durum güncelleme* (Real-time updating) ($\bar{x}=1,50$), *İçerik erişimi* (Accessing online content) ($\bar{x}=1,50$), *Alışveriş* (Shopping) ($\bar{x}=1,37$) ve *Oyun/Bahis* (Gaming/gambling) ($\bar{x}=1,12$) alt boyutlarının *çok düşük* düzeyde olduğu görülmektedir. Bu verilere göre öğretmen adayları, ders sırasında en çok arkadaşlarıyla sosyal ağlarda paylaşımlar yaparak, en az ise oyun/bahis sitelerinde gezinme veya oynama şeklinde siber aylıklık davranışı yaptıklarını belirtmektedirler. Öğretmen adaylarının 30 test maddesine verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde, en yüksek katılım gösterdikleri maddenin, *Paylaşım* alt boyutundaki “*Sanal ortamda ders işlerken arkadaşlarımın sosyal ağ sayfalarını incelerim.*” ($\bar{x}=2,96$) maddesi, en az katılım gösterdikleri maddenin ise, “*Sanal ortamda ders işlerken bahis oynarım.*” ($\bar{x}=1,07$) maddesi olduğu görülmektedir. Ulaşılan veriler bu konuda yapılmış bazı araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.³³

2.2. Bağımsız Değişkenlere İlişkin Bulgular

Bu başlıkta öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde siber aylıklık düzeylerinin; cinsiyet, not ortalaması sınıf düzeyi ve mezun olunan okul değişkenlerine göre farklılaşma durumları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

³¹ Ramazan Çok, *Üniversite Öğrencilerinde Çeşitli Akademik Değişkenlerin Siber Aylıklık Davranışlarını Yordama Durumlarının İncelenmesi* (İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 101.

³² Meltem Gülmar - Haluk Ünsal, “Üniversite Öğrencilerinin Akıllı Telefon Siber Aylıklık Durumları Hakkında Bir Çalışma”, *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi* 3/2 (2020), 95.

³³ Çınar - Cinsli, “Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Siber Aylıklık Davranışları”, 44; Gezgin - Sarsar, “Böte Bölümünde Öğrenim Gören Öğrencilerin Siber Aylıklık Nedenlerine Ait Görüşleri: Bir Karma Yöntem Çalışması”, 248; Şenel vd., “Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylıklık Seviyelerini Yordayan Faktörler”, 101.

2.2.1 Öğretmen Adaylarının Uzaktan Eğitimde Siber Aylaklık Düzeyleri ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde siber aylaklık düzeyleri ile cinsiyet değişkenine ilişkin istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olup olmadığını belirlemek için, veriler normal dağılım göstermediğinden dolayı nonparametrik testlerden olan Mann Whitney U testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 3'te verilmistir.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Uzaktan Eğitimde Siber Aylaklık Düzeyleri ile Cinsiyet Değişkenine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Kadın	158	91,49	14455,50	1894,500	-1,481	0,139
Erkek	29	107,67	3122,50			

Tablo 3'teki Mann Whitney U testi sonuçlarına göre öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde siber aylaklık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($U=1894,500$, $Z=-1,481$, $p=0,139$, $p>0,05$). Bu bulguya göre öğretmen adaylarının siber aylaklık davranış düzeylerine ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkeninden etkilenmediği, kadın ve erkek her iki cinsiyetin de siber aylaklık davranışına ilişkin görüşlerinin benzer olduğu söylenebilir. Bu konuda yapılan araştırmaların çoğunda, erkek öğretmen adaylarının siber aylaklık puan ortalamalarının, kadın öğretmen adaylarının ortalamalarından daha yüksek olduğu ve aralarında anlamlı bir fark olduğu,³⁴ ortaya çıkmıştır. Diğer bazı araştırmalarda ise tıpkı bu araştırmamızın sonuçları gibi cinsiyetin anlamlı bir fark oluşturan değişken olmadığı ortaya çıkmıştır.³⁵ Bununla birlikte Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümü öğrencileriyle yapılan bir araştırmada ise kadın öğrencilerin, sadece “müzik, video dosyası indirme” ve “çevrimiçi alışveriş yapma” boyutlarında erkeklerden daha fazla siber aylaklık yaptıkları sonucu ortaya çıkmıştır.³⁶

³⁴ Tatlı, *Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık Davranışları ve Nedenlerinin İncelenmesi*, 41; Arıkan - Özgür, “Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık ve Bilişsel Kapılma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, 871; Yazgan - Yıldırım, “Üniversite Gençliğinde İnternet Bağımlılığı ve Derslerde Siber Aylaklık Davranışları”, 18; Agah Tuğrul Korucu - Senem Kara, “Öğretmen Adaylarının Derslerde Akıllı Telefon Siber Aylaklık Düzeyleri İle Sanal Ortam Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dergisi* 1/1 (2019), 46; Şenel vd., “Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Seviyelerini Yordayan Faktörler”, 102.

³⁵ Doğusoy vd., “Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık Davranışlarının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, 1326.

³⁶ Çınar - Cinsli, “Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Siber Aylaklık Davranışları”, 44.

2.2.2 Öğretmen Adaylarının Uzaktan Eğitimde Siber Aylaklık Düzeyleri ile Sınıf Düzeyi, Mezun Olunan Lise ve Not Ortalaması Değişkenine İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde siber aylaklık düzeyleri ile sınıf düzeyi, mezun olunan lise ve not ortalaması değişkenine ilişkin durumu belirlemek için nonparametrik testlerden, Kruskal Wallis testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 4'te verilmistir.

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının Uzaktan Eğitimde Siber Aylaklık Düzeyleri ile Sınıf Düzeyi, Mezun Olunan Lise ve Not Ortalaması Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis Testi Toplu Sonuçları

	Gruplar	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Sınıf	1.Sınıf	56	99,22	3	2,654	0,448	Fark yok
	2.Sınıf	43	92,58				
	3.Sınıf	51	98,13				
	4.Sınıf	37	82,05				
Okul Türü	Anadolu Lisesi	76	85,03	3	4,343	0,227	Fark yok
	İmam Hatip Lisesi	100	99,27				
	Meslek Lisesi	9	102,28				
	Fen/Sosyal Bil. Lisesi	2	134,00				
Not Ortalaması	0-50 Puan	3	107,17	5	5,229	0,389	Fark yok
	51-60 Puan	3	92,00				
	61-70 Puan	40	110,24				
	71-80 Puan	82	91,31				
	81-90 Puan	58	86,16				
	91-100 Puan	1	86,50				

Tablo 4'teki Kruskal Wallis testi sonuçları incelendiğinde, öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde siber aylaklık davranışları; sınıf düzeyi [$\chi^2_{(3)}=2,654$, $p=0,448$ $p>0,05$], mezun olunan lise [$\chi^2_{(3)}=4,343$, $p=0,227$, $p>0,05$] ve not ortalaması [$\chi^2_{(5)}=5,229$, $p=0,389$ $p>0,05$] değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir. Bu bulguya dayalı olarak öğretmen adaylarının siber aylaklık davranış düzeylerine ilişkin görüşlerinin sınıf düzeyi, mezun olunan okul ve başarı düzeyi değişkeninden etkilenmediği söylenebilir. Dolayısıyla sınıf düzeyi, mezun olunan okul türü ve başarı durumu ne olursa olsun öğretmen adaylarının siber aylaklıkla ilgili görüşlerinin benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bu konuyla ilgili yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde; bazı araştırmalarda bu araştırmamızın sonucuyla aynı sonuç çıkmış ve sınıf düzeyinde anlamlı

fark görülmemiştir.³⁷ Başarı düzeyi değişkeninin siber aylaklık davranışı üzerine etkileri ile ilgili araştırmalarda ise, akademik ortalama arttıkça siber aylaklık davranışının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.³⁸

2.3. Öğretmen Adaylarının Uzaktan Eğitimdeki Siber Aylaklık Davranışlarının Sebeplerine İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarına uzaktan eğitim dersleri yapılırken sosyal ağlar, alışveriş siteleri gibi dersle ilgisi olmayan internet uygulamalarına neden girdikleri ile ilgili açık uçlu sorular sorulmuştur. Öğretmen adaylarının açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar içerik analizi yoluyla değerlendirilmiştir. İçerik analizi sonunda bazı tema ve kategoriler oluşturulmuştur (Tablo 5.).

Tablo 5. Siber Aylaklık Sebeplerine İlişkin Kod ve Kategoriler

Tema	Kategori	Kod	f	%
Siber aylaklık sebepleri	Öğrenciden kaynaklanan sebepler	Can sıkıntısı çekme	50	26,32
		Merak etme	18	9,47
		Dersi sevmeme	17	8,95
		Motivasyon eksikliği	10	5,26
		Eğlenme isteği	6	3,16
		İnternet bağımlılığı	5	2,63
		İki işi birden yapacağına inanma	2	1,05
			108	56,84
	Öğreticiden kaynaklanan sebepler	Yöntem teknik seçimi	22	11,58
		Dersten sıkılma	20	10,53
		Dersten verim alınamaması	8	4,21
			50	26,32
	Uzaktan (online) eğitimden kaynaklanan sebepler	Uzaktan eğitimi sevmeme	10	5,26
		Öğretmenin öğrenciyi görememesi	6	3,16
		Ders sırasında bildirim gelmesi	5	2,63
		Derse girmede sistem sorunu	3	1,58
			24	12,63
	Dış etkenler	Teknik sebepler	6	3,16
		İnternette yapılması gereken işler	2	1,05
			8	4,21
	Toplam	190	100,0	

Siber Aylaklık Davranışı Ölçeği sonuçlarına göre öğretmen adaylarının siber aylaklık sergileme düzeyleri *çok düşük* düzeyde çıkmıştı (Bk.Tablo

³⁷ Ramazan Çök - Mustafa Kutlu, "Üniversite Öğrencilerin Ders Esnasında Ders Dışı İnternet Kullanım Davranışları ile Akademik Güdülleme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi", *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences* 4/1 (2018), 12; Tatlı, *Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık Davranışları ve Nedenlerinin İncelenmesi*, 55.

³⁸ Şenel vd., "Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Seviyelerini Yordayan Faktörler", 102; Çök, *Üniversite Öğrencilerinde Çeşitli Akademik Değişkenlerin Siber Aylaklık Davranışlarını Yordama Durumlarının İncelenmesi*, 118.

2.). Genel ortalamada *çok düşük* de olsa, yapılan siber aylaklık davranışının sebeplerini belirlemek için öğretmen adaylarına açık uçlu sorular sorulmuştur. Siber aylaklık davranışını niçin yaptıkları ve uzaktan eğitimin siber aylaklık davranışlarına ne gibi etkilerinin olduğu ile ilgili açık uçlu sorulara verilen cevapların içerik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda oluşturulan Tablo 5'è göre, öğrencilerin siber aylaklık sebepleri: öğrenciden, öğreticiden, uzaktan eğitim uygulamasından ve dış faktörlerden kaynaklanan sebepler olarak dört kategori altında toplanmıştır. Tablo 5' teki görüş sayısı katılımcı öğretmen adayı sayısından fazla çıkmıştır. Bu fazlalık bazı öğretmen adaylarının siber aylaklık için birden fazla sebebi gerekçe olarak belirtmelerinden kaynaklanmaktadır. Öğretmen adaylarının siber aylaklık yapma sebepleri ile ilgili oluşturulan dört kategori ve bu konudaki katılımcı ifadeleri şöyle sıralanmaktadır:

1-Öğrenciden Kaynaklanan Sebepler

Öğrencilerin uzaktan eğitimde siber aylaklığa yönelme sebepleri incelendiğinde, öğrenciden kaynaklı sebeplerin diğer sebeplerden daha fazla (%56,84) dile getirildiği görülmektedir. Siber aylaklık davranışında öğrenci faktörü ile ilgili bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Eğer diğer sitelere girmişsem genelde can sıkıntısından dolayı girerim.”
(Ö137-4, Kadın, 71-80, İmam Hatip Lisesi)

“Bazen dersi dinlemekten sıkıldığım zaman bazen de bir şeyi merak ettiğim için girerim.” (Ö57-3, Kadın, 81-90, İmam Hatip Lisesi Dışında Bir Meslek Lisesi)

“..ben akıllı telefondan giriyorum. Yukarıdan mesaj geldi mi merak edip bakıyorum ve dersi unutuyorum sonradan da dinleyesim gelmiyor.” (Ö163-2, Kadın, 61-70, İmam Hatip Lisesi)

“Genellikle girmem ama çok az da olsa dersi sevmediğim ya da sıkıldığım zamanlar girerim.” (Ö72-3, Kadın, 71-80, İmam Hatip Lisesi Dışında Bir Meslek Lisesi)

“Derslere odaklanamadığım için.” (Ö165-2, Kadın, 81-90, Anadolu Lisesi)

“Odaklanamama ve dersin ciddiyetine varamama sebeplerinden dolayı.”
(Ö64-1, Kadın, 81-90, Anadolu Lisesi)

“Aslında girmem girersem de böyle maç özetleri sitelerine girerim eğlence olsun diye.” (Ö41-1, Erkek, 0-50, İmam Hatip Lisesi)

“Derste komik bir olay, bilmediğimiz bir konu hakkında konuşmak için girerim. Ama en büyüğü derste sıkılınca, dersin dışı şeylere bakmaya ihtiyaç duyarım.” (Ö55-3, Kadın, 71-80, Anadolu Lisesi)

“Can sıkıntısı, sosyal medyaya bağımlılık.” (Ö70-3, Kadın, 71-80, İmam Hatip Lisesi)

“Zaten pandemide neredeyse telefon bağımlısı olduk hayat damarlarımızdan biri olan telefon, internet elimizde dururken kuzu kuzu ders dinlemek pek mümkün olmadı.” (Ö142-3, Kadın, 61-70, İmam Hatip Lisesi Dışında Bir Meslek Lisesi)

“Bazen mesaj gelir onu cevaplarım bazen canım sıkılır ders verimli geçmez diğer siteleri dolaşır tekrar derse dönerim ama dersin içeriğini kaçırmadan bir yandan hocayı dinlerim.” (Ö79-1, Kadın, 61-70, İmam Hatip Lisesi Dışında Bir Meslek Lisesi)

“...Ayrıca eğer daha önce bakmadımsa dersle birlikte güncel haberlere de bazen bakarak aradan çıkarırım.” (Ö114-3, Kadın, 61-70, Fen /Sosyal Bilimler Lisesi)

Ders işlenirken, ders dışı internet ortamlarına niçin gittikleri ile ilgili açık uçlu soruya verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin genellikle kendilerinden kaynaklı sebeplerle siber aylaklık yaptıklarını ifade ettikleri görülmektedir. *Can sıkıntısı*, siber aylaklık yapma sebeplerinin başında gelmektedir. *Merak ve dersi sevmeme* diğer etkenler olarak belirtilmektedir. Derse karşı *motivasyon eksikliği* ve *eğlenme isteği* de öğrencileri dersten koparan faktörler arasında yer almaktadır. Özellikle pandemi döneminde bütün işlerin internet üzerinden yapılmasının *internet bağımlılığı* oluşturduğu da bazı öğrenci ifadelerinden anlaşılmaktadır. Hatta öğretmen adaylarından bazıları hem online derse katılıp hem de diğer internet ortamlarında bulunarak, iki işi bir arada yapabildiğini bile dile getirmişlerdir. Öğrenciden kaynaklı siber aylaklık davranışları kategorisindeki gerekçeler bu araştırma sonuçlarına paralel şekilde, bazı araştırma bulgularında da yer almıştır.³⁹

2- Öğreticiden Kaynaklanan Sebepler

Açık uçlu sorulara verilen cevapların analizine göre, siber aylaklık davranışına gerekçe olarak öğrencilerin %26,32’sinin öğreticiden kaynaklı sebeplere yer verdikleri görülmektedir. Bu konudaki öğrenci ifadelerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Dersi dinlediğim zaman hiçbir şey anlamıyorum canım sıkıldığı için ben-de başka bir şeye bakıyorum.” (Ö96-2, Kadın, 61-70, Anadolu Lisesi)

“Bazı hocalar önümüzde hazır bulunan kitabı yalnızca okuyarak ders

³⁹ Esin Ergün - Arif Altun, “Öğrenci Gözüyle Siber Aylaklık ve Nedenleri”, *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama* 2/1 (2012), 44; Gezgin - Sarsar, “Böte Bölümünde Öğrenim Gören Öğrencilerin Siber Aylaklık Nedenlerine Ait Görüşleri: Bir Karma Yöntem Çalışması”, 250; Ayşe Bağrıaçık Yılmaz, “Lisansüstü Öğrencilerinin Siber Aylaklık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Karma Bir Çalışma”, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18/2 (2017), 123.

anlatıyor. Kitaptan farklı olarak birşey duymadıkça derse karşı ilgi duymuyoruz. Çünkü hazır önümüzde açılı okuyoruz, neden okuduğumuz birşeyi tekrar dinleyelim? Bu yalnızca sanal ortamda değil yüz yüze sınıf içinde de geçerli.” (Ö51-3, Erkek, 71-80, Anadolu Lisesi)

“Eğer çok sıkıcı, öğrenci katılımı olmayan bir ders ise can sıkıntısından giriyorum.” (Ö120-3, Kadın, 71-80, İmam Hatip Lisesi)

“Slayt olmayan dersleri sadece dinlemek biraz sıkıcı.” (Ö118-1, Kadın, 71-80, İmam Hatip Lisesi)

“Dersten sıkıldığım zaman girerdim genellikle.” (Ö50-3, Kadın, 81-90, Anadolu Lisesi)

Yukarıdaki ifadelerle göre, öğrencilerin *dersten verim alamama*, öğreticinin *öğretim yöntemi* ve öğrencileri aktif olarak *derse katamaması* gibi öğreticiden kaynaklanan sebeplerin öğrencilerin dersten sıkılmasına ve ders dışı internet ortamlarına yönelmelerine sebep olduğu anlaşılmaktadır. Öğreticilerin öğrencilere dersi daha cazip hale getirip, öğrenci katılımını sağlayamamasından kaynaklı siber aylaklık davranışları kategorisindeki bu bulgular başka araştırma sonuçlarıyla da desteklenmektedir. ⁴⁰

3- Uzaktan (online) Eğitimden Kaynaklanan Sebepler

Öğrencilerin %12,63’ü uzaktan (online) eğitimden kaynaklanan sebeplerden dolayı dersten koparak dersle ilgili olmayan başka internet ortamlarına gittiklerini belirtmişlerdir. Bu kategori ile ilgili bazı öğrenci ifadeleri aşağıda verilmiştir:

“İnternet çekmiyor ve derste kopma oluyor. Bu yüzden İnternet çekene kadar şuraya bir bakıyım sonra dönerim derken orada zaman geçiyor ve derse tekrar dönüyorum zaten dersten kopmuş olunuyor böyle olunca da dersin hemen bitmesini istiyoruz.” (Ö35-1, Kadın, 71-80, Anadolu Lisesi)

“...internetin sürekli kesilip dersten çıkması.” (Ö44-1, Kadın, 61-70, İmam Hatip Lisesi)

“Bildirim geldiğinde bakarım.” (Ö164-2, Kadın, 71-80, İmam Hatip Lisesi)

“Bulduğum ders gruplardan mesaj gelmiştir veya birilerini ders ile ilgili bilgilendirmem gerekiyordu.” (Ö166-2, Kadın, 61-70, Anadolu Lisesi)

“WhatsApp a girerim diğer derslerin grubundan mesaj geldiği için.” (Ö77-2, Kadın, 0-50, Anadolu Lisesi)

“Dersten kopmama sebep olan şey hocanın derste bize söz hakkı verme-

⁴⁰ Çok, Üniversite Öğrencilerinde Çeşitli Akademik Değişkenlerin Siber Aylaklık Davranışlarını Yordama Durumlarının İncelenmesi, 162; Ergün - Altun, “Öğrenci Gözüyle Siber Aylaklık ve Nedenleri”, 44; Esat Yıldırım, Sınıf Öğretmeni Adaylarının Siber Aylaklık Sorununa İlişkin Durum Analizi (Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2016), 58.

mesi ve üst üste (aralıksız) 3/4 saat derse girmek.” (Ö78- 3, Kadın, 71-80, İmam Hatip Lisesi)

“Çünkü o kadar çok sıkıcı ve saçma bir sistemdi ki asla adapte olamadım derslerin bitmesi için saniyeleri saydım, baktım saniye saymakla olmuyor ben de başka sitelere girdim öyle olunca zaman daha iyi geçti.” (Ö142-3, Kadın, 61-70, İmam Hatip Lisesi Dışında Bir Meslek Lisesi)

“Uzaktan eğitimde zaten dinlesem bile verim alamıyorum o yüzden dikkatim dağılıyor zaten. (Ö136- 3, Kadın, 71-80, Anadolu Lisesi)

“Hocalarımdan ve arkadaşlarımdan uzak olduğum için sınıf moduna hiç bir zaman giremedim.” (Ö93-1, Kadın, 71-80, İmam Hatip Lisesi)

“Tabiki uzaktan eğitim de (daha çok internette başka yerlere giriyorum) çünkü yüz yüze olunca hoca hep bizimle konuşuyor bizim dikkatimizi üstüne çekiyor online eğitimde hep dinliyoruz ben de hep başka sitelere giriyorum bazende uyuyorum.” (Ö20-3, Kadın, 71-80, İmam Hatip Lisesi)

“Tabi hocam veya arkadaşlarım beni görseydi daha farklı olurdu.” (Ö79-1, Kadın, 61-70, İmam Hatip Lisesi Dışında Bir Meslek Lisesi)

“Evet bazen can sıkıntısından ders işlerken başka sitelere girerim yüz yüze olsaydık en azından başka bir şeyle uğraştığımızda en azından hoca fark edip uyarınca tekrar dersa odaklanırdık.” (Ö163-2, Kadın, 61-70, İmam Hatip Lisesi)

“Aslında ben dersi açıyorum ve sonrasında ya bulaşık yıkıyorum ya evin işlerini yapıyorum, resim çiziyorum. Anlayacağınız dersi sadece açıyorum, sesi kısıyorum ve gidiyorum.” (Ö66-2, Kadın, 61-70, İmam Hatip Lisesi)

Yukarıdaki ifadeler incelendiğinde öğrencilerin uzaktan eğitime girdikleri internet sitesinde (UZEP) yaşanan bazı teknik sorunlar, ders esnasında internete bağlı oldukları için arkadaşlarından gelen bildirimler ve öğretmenlerinin kendilerini yüz yüze eğitimde olduğu gibi görememesinin siber aylaklık davranışı yapmalarında etkili olduğunu anlaşılmaktadır. Ayrıca uzaktan eğitime adapte olmada yaşanan sorunlar ve ders aralarında teneffüslerin olmamasının dersten uzaklaşmalarında etkili olduğu dile getirilmektedir. Öğrencilere, dersin internetten olması, online dersten ayrılıp başka sitelere girmenizde etkili oldu mu şeklindeki soruya öğrencilerin yarısından biraz fazlası (%50,3) evet cevabını vermiştir. Uzaktan eğitim uygulaması pandemi sürecinde bütün öğretim düzeylerinde zorunlu olarak uygulanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla bu genel, zorunlu uzaktan eğitim uygulaması henüz iki yılı bile doldurmadığı için uzaktan eğitimde siber aylaklık sebepleri ile ilgili araştırmalara henüz rastlanılmamıştır. Fakat genel olarak uzaktan eğitimin niteliği ve sorunları ile ilgili yapılan alan

araştırmalarında ortaya konulan veriler, bu araştırmamızda öğrencileri siber aylaklık davranışlarına yönelten sebeplerle benzerlik göstermektedir.⁴¹

4-Dış etkenler

Tablo 5'e göre bazı öğrenciler (%4,21) siber aylaklık davranışlarını *dış etkenlere* bağlamışlardır. Bu konudaki öğrenci ifadeleri şöyle örneklendirilebilir:

“Bağlantı sorunu nedeniyle hocanın ne dediği anlaşılmadığı için başka sitelere gidiyorum.” (Ö68-1, Kadın, 61-70, Anadolu Lisesi)

“... telefondaki diğer işimin aciliyeti (özellikle bankacılık ve mesajlaşma-arama)” (Ö170-2, Kadın, 81-90, Anadolu Lisesi)

“Acil o an yapmam gereken bir iş ise” (Ö179-1, Kadın, 81-90, Anadolu Lisesi)

Diğer faktörler kadar yüksek oranda olmasa da öğretmen adaylarının internette veya kendi cihazlarında *yaşanan teknik sorunlardan* dolayı dersin takibinin sağlıklı yapılamaması ve internette acilen yapılması gerektiğini düşündükleri *bazı işlerden* dolayı da siber aylaklık davranışına yöneldikleri görülmektedir. Öğrencilerin çok az bir bölümü de Türkiye genelindeki internet ağlarından kaynaklanan sorunların ve internette acil yapılması gereken işlerin derslerden koparak başka internet ortamlarına gitmelerinde etkili olduğunu belirtmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

2020-2021 öğretim yılında yapılan bu araştırma, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi örneğinden hareketle öğretmen adaylarının, uzaktan eğitimdeki siber aylaklık sergileme düzeyini ve sebeplerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma verileri, öğretmen adaylarının *Siber Aylaklık Ölçeğinden* aldıkları toplam puan ortalamalarının *çok düşük* düzeyde olduğu, yapılan siber aylaklık davranışlarının ise genellikle *sosyal ağlara girme ve paylaşımları beğenme* şeklinde gerçekleştiği sonucunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, öğretmen adayları ile yapılan başka araştırma sonuçlarıyla karşılaştırıldığında, İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin diğer öğretmen adaylarının siber aylaklık düzeyinin altında kaldığını göstermektedir. Fakat karşılaştırma yapılan diğer araştırmalar yüz yüze

⁴¹ Ayşe Betül Akdemir - Abdurrahman Kılıç, “Yükseköğretim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Uygulamalarına Bakışı”, *Milli Eğitim Dergisi* 49/Salgın Sürecinde Türkiye’de ve Dünyada Eğitim (2020), 694; Ömer Özer - Yunus Emre Çekici, “Uzaktan Eğitim Yoluyla Yürütülen Türk Dili Derslerinin Değerlendirilmesi: Nitel Bir Araştırma”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 7 (2020), 99; E. Seda Koç, “Nasıl Bir Uzaktan Eğitim? 1 Yılın Sonunda Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi* 7/2 (2021), 16.

eğitimdeki siber aylaklık düzeyi, bu araştırma da ise uzaktan eğitimdeki siber aylaklık düzeyi ile ilgilidir. Öğrenciler, uzaktan eğitim ortamında internete bağlı bilişim araçlarıyla daha iç içe oldukları için, siber aylaklık düzeylerinin artması beklenirdi. Her ne kadar açık uçlu soruların cevaplarında bazı öğrenciler tarafından uzaktan eğitim ortamının siber aylaklık için müessir unsur olduğu belirtilse de bu durum ölçeğin genel ortalamasına fazla yansımamış ve öğretmen adaylarının siber aylaklık düzeyleri *çok düşük* çıkmıştır. Bunun sebeplerinden birisi de bir öğrencinin belirttiği gibi, “*zaten sınırlı olan internet kotalarının ders dışı faaliyetlere imkan vermemesi*” (Ö58-2, Kadın, 61-70, İmam Hatip Lisesi) olarak değerlendirilebilir. Zira pandemi sürecinde, zorunlu olarak yüz yüze eğitimden uzaktan eğitime geçilmiş ve öğrencilerden bazıları internet kotalarının sınırlı olduğu hatta bazen çekmediği coğrafi bölgelerdeki evlerine dönmek durumunda kalmışlardır. Ayrıca bir kadın öğrenci “*evli ve çocuk sahibi olduğu için bazen dersleri bile ev işleriyle beraber yürüttüğünü*”, (Ö40-3, Kadın, 71-80, Anadolu Lisesi) bir erkek öğrenci de “*tarlada çalışırken kulaklıktan dersi dinlediğini*” (Ö38-2, Erkek, 61-70, İmam Hatip Lisesi) belirtmiştir. Bu verilerden hareketle, siber aylaklık düzeyinin çok düşük çıkma sebebinin sadece derslere karşı sorumluluk bilincinden kaynaklanmadığı bazı öğrencilerin zaman yokluğu ve sınırlı internet sebebiyle de siber aylaklık yapmadıkları sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca siber aylaklık düzeyinin farklılaşmasında katılımcıların nitelikleri ve ölçme araçları ile ilgili özelliklerin etkili olacağı da belirtilmektedir.⁴²

Öğretmen adayları ile ilgili araştırmaların çoğunda, erkeklerin siber aylaklık düzeyi kadınlarınkinden yüksek çıkmıştır. Bu araştırmada da genel ortalama istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmamakla beraber, erkek öğretmen adaylarının siber aylaklık ortalamaları kadınlarınkinden daha yüksek çıkmıştır (Tablo 3.). Bu verilerden hareketle erkeklerin daha fazla siber aylaklık yaptığı sonucuna ulaşılabilir. Çok (2018) tarafından, içinde İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin de bulunduğu 821 yükseköğretim öğrencisi ile yapılan araştırmada, erkek öğrencilerin siber aylaklık düzeyi kadınlarınkinden daha yüksek çıkmıştır. Aynı araştırmada *iç kontrol odağı* puan ortalamasında erkeklerin aldığı puan, kadınlarınkine göre anlamlı derecede daha düşük çıkmıştır. Ayrıca erkeklerin *akademik erteleme* toplam puan ortalaması, kadınların puan ortalamasından anlamlı derecede yüksek çıkmıştır.⁴³ Dolayısıyla cinsiyet değişkeni yönüyle, *kontrol odağı*

⁴² Yavuz Akbulut vd., “Cyberloafing and sosyal desirability bias among students and employees”, *Computers in Human Behavior* 72 (2017), 89.

⁴³ Çok, *Üniversite Öğrencilerinde Çeşitli Akademik Değişkenlerin Siber Aylaklık Davranışlarını Yordama Durumlarının İncelenmesi*, 159.

ve *akademik erteleme davranışının* siber aylaklık için bir müessir unsur olduğu, ilgili araştırma için söylenebilirse de bu çalışmada bu iki değişken yoklanmadığı için bu korelasyonun genellenebilmesi zordur. Nitekim Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümü öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, kadın öğrencilerin siber aylaklık düzeyi, siber aylaklığın niteliğine göre farklılaştığı, sadece *müzik, video dosyası indirme ve çevrimiçi alışveriş yapma* boyutlarında erkeklerden daha fazla siber aylaklık yaptıkları sonucu ortaya çıkmıştır.⁴⁴ Çalışmamızın nitel verileri içinde erkeklerin neden daha fazla siber aylaklık yaptığını açıklayacak bir veriye de rastlanmamıştır. Dolayısıyla cinsiyet farklılığının siber aylaklığa etkisini belirlemeye yönelik müstakil çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Çalışmamızın sonucunda, öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde siber aylaklık davranışlarının, sınıf düzeyi, mezun olunan lise ve not ortalaması değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma göstermediği tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgili yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde, sınıf düzeyinde siber aylaklık davranışı ile ilgili çok farklı sonuçlar görülmektedir.⁴⁵ Fakat başarı düzeyi değişkeninin siber aylaklık davranışı üzerine etkileri ile ilgili çalışmalarda akademik ortalama arttıkça siber aylaklık davranışının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamızın sonucunda da her ne kadar istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmasa da başarı puan ortalamaları yüksek olan öğrencilerin daha az siber aylaklık davranışı gösterdiği tespit edilmiştir. Başarı düzeyi arttıkça siber aylaklık düzeyinin azalması, siber aylaklık yapmayan ve derse motive olan öğrencilerin daha başarılı olacağı doğal sonucunu ortaya koymaktadır. Bu verilerden hareketle yapılan çalışmalarda başarı puanı yönüyle benzer sonuçlara ulaşıldığı fakat sınıf düzeyi değişkeni yönüyle katılımcı özelliklerine göre sonuçların farklılaştığı söylenebilir.

Öğrencilerin neden siber aylaklık davranışına yöneldikleri ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda oluşturulan tabloya göre, öğrencilerin siber aylaklık sebepleri: öğrenciden, öğreticiden, uzaktan eğitim uygulamasından ve dış faktörlerden kaynaklanan sebepler olarak dört kategori altında toplanmıştır. Bu konuda yapılan çalışmaların çoğunda, alt kategorilerde farklı isimlerle ifade edilse de genel olarak siber aylaklık sebepleri, bu çalışma sonucuna

⁴⁴ Cınar - Cinsli, "Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Siber Aylaklık Davranışları", 44.

⁴⁵ Korucu - Kara, "Öğretmen Adaylarının Derslerde Akıllı Telefon Siber Aylaklık Düzeyleri İle Sanal Ortam Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 47; Sevil Yaşar, *Üniversite Öğrencilerinin Denetim Odağı ve Bilgisayar Laboratuvarına Yönelik Tutumlarının Siber Aylaklık Davranışlarına Etkisi* (Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013).

paralel olarak öğrenci, öğretmen ve ortamdan kaynaklanan sebepler olmak üzere üç ana sebebe bağlanmaktadır.⁴⁶

Öğrenciden kaynaklı siber aylaklık sebeplerinin başında *can sıkıntısı* ve *merak* gelmektedir. Derste canı sıkılan öğrenciler başka arkadaşlarının neler yaptığını merak ederek dersten ayrıлып, arkadaş gruplarının yazıştığı sosyal medya platformlarını ziyaret etmektedirler. Bu konuda yapılan araştırmalar bu merak duygusunu *gelişimi kaçırma korkusu* olarak adlandırmaktadır. Gelişimi kaçırma korkusu *Fear of Missing Out* (FoMo) bireyin kendisinde olmayan yararlı deneyimlerin, başkasında olmasından dolayı endişelenmesi durumu, sürekli başkalarının ne yaptığını bağlı kalma isteği ile olarak nitelendirilmektedir.⁴⁷ Öğrencilerin bu merak duygusu ve gelişmeleri kaçırma korkusuyla dersten koparak siber aylaklık davranışına yönelmesi, sonradan derse dönseler bile dersin bağlamını kaçırmakla sonuçlanmaktadır. Hatta bu davranım daha sonra dersten tamamen kopmayla sonuçlanmaktadır. Bu durumu bir öğrenci; “*Mesaj geldi mi merak edip bakıyorum ve dersi unuttuyorum sonradan da dinleyesim gelmiyor.*” (Ö163-2, Kadın, 61-70, **İmam Hatip Lisesi**) şeklinde ifade etmiştir.

Öğrencilerde merak duygusuyla dersten kopma davranışından daha önemli bir durum ise son dönemlerde teknolojinin gelişmesi ile birlikte yaygınlaşan *iki işi birden yapacağına inanma* durumudur. Literatürde *multi-tasking*, aynı anda birden fazla işle meşgul olma olarak adlandırılan anlayışta, bu durum normal olarak görülmektedir. 3 farklı nesille (1946-1964, 1965-1979, 1980’den sonra doğanlar) yapılan bir araştırmada, 80 sonrası doğan grup üyelerinin diğer gruptakilere oranla birden fazla işi aynı anda yürütmeyi kolay ve basit olarak gördüğü sonucuna ulaşılmıştır.⁴⁸ Birden fazla işlemin eş zamanlı yapılması anlamını taşıyan *çoklu görev* (multi-tasking) kavramı, ilk olarak bilgisayarlarla ilgili bir kavram olarak ortaya çıkmış ancak daha sonra dijital ortamlardan bireylere sıçramıştır.⁴⁹ Bu konuda iki öğrencinin yazdıkları, durumu çok açık ifade etmektedir: “*.diğer siteleri dolaşır tekrar derse dönerim ama dersin içeriğini kaçırmadan bir yandan hocayı dinlerim.*” (Ö79-1, Kadın, 61-70, **İmam Hatip Lisesi Dışında**)

⁴⁶ Bağrıaçık Yılmaz, “Lisansüstü Öğrencilerinin Siber Aylaklık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Karma Bir Çalışma”, 123; Ergün - Altun, “Öğrenci Gözüyle Siber Aylaklık ve Nedenleri”, 44; Zülfü Genç - Süleyman Burak Tozkoparan, “Siberaylaklık Nedenleri Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27/1 (2017), 53-61; Gezgün - Sarsar, “Böte Bölümünde Öğrenim Gören Öğrencilerin Siber Aylaklık Nedenlerine Ait Görüşleri: Bir Karma Yöntem Çalışması”, 250.

⁴⁷ Hülyla Çınar vd., “Gelişimi Kaçırma Korkusunun Sanal Aylaklığa Etkisinin Üzerine Bir İnceleme”, 2016, 16.

⁴⁸ Kalaycı, *Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Davranışları ile Öz Düzenleme Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 55.

⁴⁹ Kurt vd., “Dijital Çelinme: Bir Kavram Çalışması”, 51.

Bir Meslek Lisesi), “...dersle birlikte güncel haberlere de bazen bakarak aradan çıkarırım.” (Ö114-3, Kadın, 61-70, Fen /Sosyal Bilimler Lisesi). İnsan zihninin aynı anda iki şeye odaklanması mümkün değildir. Dolayısıyla bu anlayışın özellikle ders bütünlüğü açısından eğitsel bir değeri yoktur. Eğitim psikolojisinde bu durum zemin-figür ilişkisi olarak adlandırılmaktadır.⁵⁰ Ayrıca yalnızlık ve sanal ortam yalnızlığı üzerine yapılan çalışmalar, günlük hayatta yalnızlık duygusuna kapılan kişilerin hissettikleri bu duygudan kurtulmak için sanal ortamlarda paylaşımlara yöneldiklerini göstermiştir.⁵¹ Dolayısıyla uzaktan eğitimde sınıf ortamındaki sosyalleşmeden uzak olan öğrencilerin, derslerde sosyal medyada paylaşımlar yaparak siber aylıklık davranışına yöneldikleri söylenebilir.

Öğrenciden kaynaklı bir başka siber aylıklık sebebi de *dersin sevilmesidir*. Siber aylıklık yapma sebebi olarak dersi sevmemeyi gerekçe olarak gösteren öğrenciler, dersi niçin sevmedikleri ile ilgili açıklamalara fazla yer vermemişlerdir. Fakat öğreticiden kaynaklı siber aylıklıkla ilgili ifadelere bakıldığı zaman dersin niçin sevilmediği ve can sıkıntısının sebepleri ile ilgili ipuçları görülmektedir.

Öğrenci ifadelerinin analizi sonucunda, öğreticiden kaynaklı siber aylıklık sebepleri; dersten verim alamama, öğreticinin uyguladığı yöntem-teknipler ve bunun sonucunda dersten sıkılma olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler, tek düze bazen hocanın görüntüsünü bile açmadığı ve öğrencilerin öğrenme sürecine dahil edilmediği uygulamaların, kendilerinin dersten koparak siber aylıklık yapmalarına yol açtığı konusunda şikayetlerini dile getirmişlerdir. Bu ifadeler ve öğrenciden kaynaklı siber aylıklık sebepleri birlikte düşünüldüğünde, siber aylıklığın ana sebebinin ilgi çekici ve verimli olmayan öğretim süreçleri olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Siber aylıklığın, istenmeyen öğrenci davranışlarından birisi hatta en önemlilerinden olduğu söylenebilir. Derslerde istenmeyen öğrenci davranışlarını engellemeye yönelik bazı yaklaşımlardan söz edilmektedir. Bunlardan en önemli olanı *etkili öğretmenlik yaklaşımıdır*.⁵² Etkili öğretmenlik yaklaşımı; dersin başından itibaren öğrencilerin dikkatlerinin çekilmesi, işlenecek konuya güdülenmeleri, öğrenci katılımını sağlayacak öğretim yöntemlerinin kullanılması ve dersin sonunda farklı yollarla değerlendirme faaliyetlerinin yapılmasını esas almaktadır.⁵³ Et-

⁵⁰ Münire Erden - Yasemin Akman, *Gelişim ve Öğrenme* (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2001), 165.

⁵¹ Korucu - Kara, “Öğretmen Adaylarının Derslerde Akıllı Telefon Siber Aylıklık Düzeyleri İle Sanal Ortam Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 44.

⁵² Münire Erden, *Sınıf Yönetimi* (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2014), 23.

⁵³ Veysel Sönmez, *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2001), 172-182.

kili öğretmenlik yaklaşımında öğretmen, öğrencilerin ilgisini derse çekip onların derse etkin katılımlarını sağlayabilir, istenmeyen öğrenci davranışlarının önüne geçmiş olabilir.

Uzaktan eğitim uygulamasında yaşanan bazı olumsuzluklar da öğrenciler tarafından siber aylaklık davranışına yol açan sebepler arasında dile getirilmiştir. Uzaktan eğitim uygulamasından kaynaklı siber aylaklık sebepleri; derse girmede sistem sorunu, bildirim gelmesi, uzaktan eğitimi sevmeme ve öğretmenin öğrenciyi görememesi şeklinde sıralanmaktadır.

Zorunlu uzaktan eğitime geçildikten sonra gelişmiş üniversiteler kendi uzaktan eğitim sistemlerini kullanırken bazı üniversiteler bu imkandan mahrum oldukları için YÖK'ün yönlendirmesiyle diğer üniversitelerin altyapısını kullanarak bu hizmeti öğrencilerine ulaştırmışlardır.⁵⁴ Dolayısıyla bu durum uzaktan eğitim hizmeti sağlayan web sitelerinin ilk uygulamalarında bazı teknik sorunları beraberinde getirmiştir. Bu teknik sorunlara, öğretici ve öğrencinin uygulama konusundaki kullanım bilgisi eksikliği de eklenince, derslerde sistemden kopmalar meydana gelmiştir. Bu durum öğrencilerin derslerden uzaklaşmalarına ve başka sitelere girmelerine yol açmıştır. Ayrıca uzaktan eğitime hazırlıksız yakalanan öğrencilerin, uzaktan eğitimde bekledikleri verimi elde edememeleri⁵⁵ de onların derslerden sıkılmasına ve siber aylaklık davranışına yol açmıştır denilebilir.

Öğreticinin öğrenciyi görüp kontrol altına almasındaki sınırlılık da uzaktan eğitiminin siber aylaklık davranışına yol açan olumsuzlukları arasında dile getirilmiştir. Bazı öğrencilerin davranışlarını sürdürmede dış kontrol odaklı bir tutum içinde olmaları, kendilerini yönlendiren dış etkenlerden uzaklaştıklarında siber aylaklık gibi istenmeyen öğrenci davranışlarına yol açabilmektedir. Oysa öğrencilikte kazanılan siber aylaklık davranışları bağımlılık haline gelerek göreve başladıktan sonra da devam edebileceği düşünüldüğünde, öğretmen adaylarının kendi otokontrol mekanizmalarını geliştirmeleri, iç kontrol odaklı olmaları gerekmektedir. Zira bir araştırmada, derste cep telefonu ile ilgilenip, siber aylaklık yapan öğretmenlerin bu davranışlarından okul müdürlerinin rahatsız olup, bu durumu farklı yollarla kontrol ettiğini ifade eden DKAB öğretmenleri olmuştur.⁵⁶

Öğrencilerin siber aylaklık yapmalarına yol açan bir başka sebep de *dış*

⁵⁴ YÖK, "https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/03-uzaktan-egitime-iliskin-alinan-karar.pdf Erişim, 06/04/2021)".

⁵⁵ Ali Güngör, "Yükseköğretim Öğrencilerinin 'Uzaktan Eğitim' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği", *Eskiye* 45 (2021), 704-707.

⁵⁶ Ali Güngör, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Okul Müdürlerince Denetimine İlişkin Tarafların Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Kilis-Gaziantep Örneği)* (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 55,79,107.

etkenlerdir. İnternet bağlantısı veya öğrencilerin kendi cihazlarındaki ses kalitesi, dersin anlaşılmasını engellediği için öğrencilerin dersten kopmasına ve ders dışı başka sitelere girmelerine yol açtığı görülmüştür.

Siber aylıklıkla ilgili bazı araştırmalarda, ders/iş sırasında gidilen internet sitelerinin niteliklerine göre; önemli-önemsiz, zararlı-zararsız, küçük-büyük, yasal olan-yasal olmayan, ahlaki olan-ahlaki olmayan, kısa süreli-uzun süreli vb. sınıflamalardan söz edilmiştir.⁵⁷ Bu araştırmamızda, DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmen adaylarının *çok düşük* düzeyde siber aylıklık davranışı sergiledikleri, yapılan siber aylıklıkların ise en çok *sosyal ağlara girme ve paylaşımları beğenme* şeklinde gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Hem siber aylıklık düzeyinin *çok düşük* çıkması hem de yapılan siber aylıklık niteliğinin, yukarıda ifade edilen tasnife göre *önemli olmayan ve yasal olan* gibi *masum* siber aylıklık türleri arasında yer alması olumlu bir durum gibi değerlendirilebilir. Ancak uzaktan eğitim sistemine giriş yaparak, derste online gözüken bir öğretmen adayının, dersle ilgili olmayan başka internet sitelerinde dolaşması hem ahlaki hem de eğitsel açıdan tasvip edilecek bir durum değildir. Öğretmen adaylarının siber aylıklık davranışlarından vazgeçmesi ve derse odaklanması için aşağıdaki öneriler getirilebilir:

*Dersler öğrenci katılımını da sağlayacak şekilde işlenebilir. Bunun sağlanması için de öğrencilere uzaktan eğitimde öğretim yöntem ve teknikleri hakkında hizmet içi eğitim programları düzenlenebilir.

*Öğrencilerin her zaman derse odaklanmasını sağlamak amacıyla, işlenen konuyla ilgili dersin sonunda elektronik ortamda anlık değerlendirmeler yapılabilir.

*Öğrencilere sadece uzaktan eğitim programı uygulamasında kullanılabilen ücretsiz internet kotaları tanımlanabilir. Ayrıca uzaktan eğitim uygulamasıyla birlikte başka programların kullanılmasını kısıtlayıcı teknik ayarlamalar yapılabilir.

*Bu araştırma sonuçları bir fakülte örneği ile sınırlıdır. Başka fakülte öğrencileri ile, siber aylıklık davranışının sebeplerini ve önlenmesi için neler yapılması gerektiğini ele alan benzer araştırmalar yapılabilir.

⁵⁷ Tatlı, *Öğretmen Adaylarının Siber Aylıklık Davranışları ve Nedenlerinin İncelenmesi*, 8-11; Enver Özkalp vd., "Sapkın örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu Sanal kaytarma ve İş ilişkilerine Etkileri", *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi* 26/2 (2012), 19-33; Seda İlgüzar - Cem Ayden, "Siber Aylıklık Üzerine Değerlendirmeler: Toplu Bir Bakış", 2017, 4-5; Edip Örucü - Müjde Aksoy, "Sanal Kaytarma ve Beş Büyük Kişilik Özelliği Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30 (2018), 272.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Yavuz vd. "Cyberloafing and sosyal desirability bias among students and employees". *Computers in Human Behavior* 72 (2017), 87-95.
- Akbulut, Yavuz vd. "In search of a measure to investigate cyberloafing in educational settings". *Computers in Human Behavior* 55 (2016), 616-625.
- Akdemir, Ayşe Betül - Kılıç, Abdurrahman. "Yükseköğretim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Uygulamalarına Bakışı". *Milli Eğitim Dergisi* 49/Salgın Sürecinde Türkiye'de ve Dünyada Eğitim (2020), 685-712. <https://doi.org/DOI:10.37669/milliegitim.783344>
- Arıkan, Fatih - Özgür, Hasan. "Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık ve Bilişsel Kapılma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21/2 (2019), 863-885.
- Aydın, Yusuf vd. "Yüksek Öğretimde Uzaktan Eğitimin İmkânı ve Karşılaşılan Problemler: Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/4 (2021), 1141-1159. <https://doi.org/10.18506/anemon.762996>
- Bağrıaçık Yılmaz, Ayşe. "Lisansüstü Öğrencilerinin Siber Aylaklık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Karma Bir Çalışma". *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18/2 (2017), 113-134.
- Can, Abdullah. *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 7. Basım, 2019.
- Creswell, John W. - Clark, Vicki L. Plano. *Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi*. çev. Selçuk Beşir Demir - Yüksel Dede. Anı Yayıncılık, 3. Basım, 2015.
- Çınar, Hülya vd. "Gelişimi Kaçırma Korkusunun Sanal Aylaklığa Etkisinin Üzerine Bir İnceleme", 2016.
- Çınar, Orhan - Cinisli, Zübeyr. "Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Siber Aylaklık Davranışları". *Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi* 10/1 (2018), 39-48. <https://doi.org/10.30655/besad.2018.3>
- Çok, Ramazan. *Üniversite Öğrencilerinde Çeşitli Akademik Değişkenlerin Siber Aylaklık Davranışlarının Yordama Durumlarının İncelenmesi*. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Çok, Ramazan - Kutlu, Mustafa. "Üniversite Öğrencilerin Ders Esnasında Ders Dışı İnternet Kullanım Davranışları ile Akademik Güdülenme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi". *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences* 4/1 (2018), 1-21.
- Doğusoy, Berrin vd. "Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık Davranışlarının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 28/3 (20 Mayıs 2020), 1321-1332. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3898>

- Ekici, Mesude. *Öğretmenlerin Okullarda Siber Kaytarma Davranışlarına İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri (Pamukkale ve Merkezefendi İlçeleri Örneği)*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Erden, Münire. *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2. Basım, 2014.
- Erden, Münire - Akman, Yasemin. *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 10. Basım, 2001.
- Ergün, Esin - Altun, Arif. "Öğrenci Gözüyle Siber Aylaklık ve Nedenleri". *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama* 2/1 (2012), 36-53.
- Genç, Muhammet Fatih vd. "Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim Gören Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Bakışları". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 21/1 (2021), 71-97. <https://doi.org/10.33415/daad.840675>
- Genç, Muhammet Fatih - Gümrükçüoğlu, Süleyman. "Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Bakışları". *Turkish Studies* 15/4 (2020), 403-422. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43798>
- Genç, Zülfü - Tozkoparan, Süleyman Burak. "Siberaylaklık Nedenleri Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27/1 (2017), 53-61.
- Gezgin, Deniz - Sarsar, Fırat. "Böte Bölümünde Öğrenim Gören Öğrencilerin Siber Aylaklık Nedenlerine Ait Görüşleri: Bir Karma Yöntem Çalışması". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 24/1 (2020), 243-256.
- Gülнар, Meltem - Ünsal, Haluk. "Üniversite Öğrencilerinin Akıllı Telefon Siber Aylaklık Durumları Hakkında Bir Çalışma". *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi* 3/2 (2020), 92-100. <https://doi.org/10.47477/ubed.766531>
- Günbatır, Mustafa Serkan vd. "Öğretmenlerin Siber Aylaklık Düzeyleri İle Mobil Bağımlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". 32-37, 2018.
- Güngör, Ali. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Okul Müdürlerince Değerlendirilmesine İlişkin Tarafların Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Kilis-Gaziantep Örneği)*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Güngör, Ali. "Yükseköğretim Öğrencilerinin 'Uzaktan Eğitim' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği". *Eskiyeni* 45 (2021), 693-717. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.945841>
- İşgüzar, Seda - Ayden, Cem. "Siber Aylaklık Üzerine Değerlendirmeler: Toplu Bir Bakış", 2017.
- Kalaycı, Esin. *Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Davranışları ile Öz Düzenleme Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

- Karip, Emin. "COVID-19: Okulların Kapatılması ve Sonrası", 2020. Erişim 07 Mayıs 2021. <https://tedmem.org/vurus/covid-19-okullarin-kapatilmasi-ve-sonrasi>
- Keser Özmantar, Zehra. "Örnekleme Yöntemleri ve Örneklem Süreci". *Eğitim Yönetiminde Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi, 1. Basım, 2018.
- Koç, E. Seda. "Nasıl Bir Uzaktan Eğitim? 1 Yılın Sonunda Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi". *Sosyal Bilimler Dergisi* 7/2 (2021), 13-27.
- Korucu, Agah Tuğrul - Kara, Senem. "Öğretmen Adaylarının Derslerde Akıllı Telefon Siber Aylaklık Düzeyleri İle Sanal Ortam Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dergisi* 1/1 (2019), 41-56.
- Kurt, Adile Aşkı vd. "Dijital Çelinme: Bir Kavram Çalışması". *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama* 11/1 (2021), 48-64.
- Lim, Vivien K. G. "The it way of loafing on the job: Cyberloafing, neutralizing and organizational justice". *Journal of Organizational Behavior* 23 (2002), 675-694.
- Örücü, Edip - Aksoy, Müjde. "Sanal Kaytarma ve Beş Büyük Kişilik Özelliği Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30 (2018). <https://doi.org/10.5505/pausbed.2018.65668>
- Özer, Ömer - Çekici, Yunus Emre. "Uzaktan Eğitim Yoluyla Yürütülen Türk Dili Derslerinin Değerlendirilmesi: Nitel Bir Araştırma." *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 7 (2020), 92-110. <https://doi.org/10.29000/rumelide.808251>
- Özkalp, Enver vd. "Sapkın örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu Sanal kaytarma ve İş ilişkilerine Etkileri". *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi* 26/2 (2012), 19-33.
- Sönmez, Veysel. *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık, 9. Basım, 2001.
- Şenel, Selma vd. "Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Seviyelerini Yordayan Faktörler". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 27/1 (2019), 95-105. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.2376>
- Şimşek, Hasan - Yıldırım, Ali. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 9. Basım, 2013.
- Tanrıverdi, Öznur - Karaca, Feride. "Ergenlerin Demografik Özelliklerine Göre Bilişsel Kapılma ve Siber Aylaklık Etkinlik Düzeylerinin İncelenmesi". *Adicta: The Turkish Journal on Addiction* 5 (2018), 285-315.
- Tatlı, Yusuf Tarık. *Öğretmen Adaylarının Siber Aylaklık Davranışları ve Nedenlerinin İncelenmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

- Türkiye İstatistik Kurumu. “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması”, 2020. Erişim 07 Temmuz 2021
- Yaşar, Sevil. *Üniversite Öğrencilerinin Denetim Odağı ve Bilgisayar Laboratuvarına Yönelik Tutumlarının Siber Aylaklık Davranışlarına Etkisi*. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Yazgan, Çağdaş Ümit - Yıldırım, Ahmet Faruk. “Üniversite Gençliğinde İnternet Bağımlılığı ve Derslerde Siber Aylaklık Davranışları”. *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 8 (Özel Sayı) (2020), 5-23.
- Yazıbaşı, Muhammed Ali vd. “Covid-19 Pandemi Sürecinde İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi Öğretim Elemanları ve Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sistemi ile İlgili Tecrübelerinin Değerlendirilmesi Üzerine Nicel Bir Araştırma”. *Ulum* 4/1 (2021), 231-264.
- Yıldırım, Esat. *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Siber Aylaklık Sorununa İlişkin Durum Analizi*. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- Yiğit, Yasin. “Öğrencilerin Dijital Ortamlar Üzerinden Yapılan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerine Yönelik Tutumları (Sivas Zara İlçesi Örneği)”. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (25 Haziran 2021), 187-204. <https://doi.org/10.34085/buifd.887742>
- YÖK. “<https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/03-uzaktan-egitime-iliskin-alinan-karar.pdf> Erişim, 06/04/2021”, 2020.
- YÖK. “<https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/04-uzaktan-egitim-ve-yks-ertelenmesine-iliskin.pdf> (Erişim Tarihi:29/07/2021)”, 2020.
- YÖK. “<https://istatistik.yok.gov.tr> Erişim, 08/05/2021”, 2021.